

UJLAKI Péter:

Az előadásban hallottunk az MKP községi politikájáról adalékokat, így a Szociáldemokrata Párt ismertetésével bizonyos vonatkozásokban láthatjuk a két munkáspárt községi életét, ill. fővárosi politikáját.

A főváros felszabadulását követően azonnal megindult a városi közigazgatás újjászervezése. Kinevezték az ideiglenes polgármestert, dr. Csorba Jánost, és a két alpolgármestert, Bechtler Péter és Jámbor Alajos személyében.

A koalíciós pártok megkezdték a minőségileg megújult törvényhatóság megszervezését, amelynek alakuló ülésére május 16-án került sor. A pártok már ezt megelőzően létrehozták városi csoportjaikat, kijelölték a törvényhatóságba delegált tagjaikat. A közgyűlésbe a nagyobb pártok, - így az SZDP is 30-30 tagot küldtek, míg a Szabad Szakszervezetek 22 tagot delegáltak, akik közül 11 az SZDP, 11 pedig az MKP tagja volt. Ezek szerint a munkáspártok a közgyűlésben többséget szereztek.

A pártok közül különösen a Szociáldemokrata Párt foglalkozott intenzíven a városi politikával, amit - mint mondták - a Párt történelmi hagyományai indokoltak. Ugyanis a koalíciós pártok közül egyedül az SZDP-nak volt a felszabadulás előtt városi csoportja már az 1920-as évektől. Így a Szociáldemokrata Párt tapasztalására, múltjára hivatkozva vezető pozíciót akart biztosítani magának a Városházán. Hogy a Városházának ill. a községi politikának milyen jelentőséget tulajdonítottak, bizonyítja az, hogy márc. 20-án megalakult Fővárosi Frakció 7 tagú intézőbizottságába az elnök Szakasits Árpádon kívül többek között Kéthly Annát, Ries Istvánt és Bán Antalt is beválasztották. A Fővárosi Frakció 18 tagból alakult meg, majd a taglétszáma 30-ra, a községi választások után pedig 51-re emelkedett. Rajtuk kívül még 26 póttag is tartozott a frakcióhoz.

A frakció minél előbb igyekezett megszervezni saját községpolitikai programját. Ennek kidolgozására 3 tagú előkészítő bizottságot jelöltek ki, Bechtler Péter, dr. Révész Mihály és Tolnai György személyében. A bizottság összetétele 1946-ban átalakult, ugyanis ekkor Révész mellé Pollákné Stern Szerén és dr. Hárs Sándor városi tanácsstagok kerültek be a bizottságba. A bizottság feladata az volt, hogy eleget tegyen az SZDP célkitűzésének, miszerint - idézem -: "Mindazon kérdések, amelyek az ember életével összefüggnek, elsősorban a községi élet keretében zajlanak le." Ebből következően elmondhatjuk, hogy a párt községpolitikája, a Szociáldemokrata Párt általános politikai programjának jelentős gyakorlati részét képezte, mivel ez a politika a legszélesebb tömegeket érintette, és a legszélesebb tömegekre gyakorolt hatást.

Ennek megfelelően a községi politikát 11 fő csoportra osztották fel, nevezetesen: községi alkotmány, községi önkormányzat, közüzemek kérdése, városrendezés, közjog, pénzügy, szociálpolitika, közéletelmzés, közegészségügy, közoktatás és idegenforgalom.

A háromtagú bizottság 1946 májusára dolgozta ki a Szociáldemokrata Párt felszabadulás utáni községpolitikáját. Az első részben összefoglalta az elmúlt 1 év városi politikai eredményeit. Megállapította, hogy a Párt tevékeny közreműködésével sikerült megindítani az újjáépítést, bár komoly nehézségeket okozott az építőanyagok és a pénz hiánya, valamint a nem megfelelő adópolitika. Ugyancsak sikerült megszervezni az anya- és csecsemővédelmet, amit mutat az, hogy a felszabadulást követően a csecsemőhalandóság elérte az 50 %-ot, és ez a szám Budapest tisztiorvosának 1946. márciusi jelentése szerint 13 %-ra csökkent. Felállítottak 22 anya- és csecsemővédelmi állomást és létrehozták az Anya- és Kisdedvédelmi Intézetet. Viszonylag rövid időn belül helyreállították Budapest közlekedését, gáz-, víz- és villanyszolgáltatását, megindították a gyermeknyaralítást Budapest telepein. Rendelkezésre bocsátották a felszabadulás előtti kórházi ágyak 90 %-át, a Köztisztasági Hivatal pedig elszállított a városból 445 ezer m³ szemetet, és 188 ezer m³ törmelék.

A következő részben ismertették a Szociáldemokrata Párt programját, amelyben felismerhető, hogy sok vonatkozásban követték az osztrák szociáldemokraták bécsi községpolitikájának példáját. Elhatározták, hogy a következő 10 évben 60 ezer lakást kell építeni, mégpedig elsősorban a dolgozók számára készülő kislakást, biztosítani kell a jó közellátást, érte ezen az élelmiszerellátást, községi szükségleti cikkeket és tüzelőt, le kell törni a fekete-

piacot, modern és ingyenes közoktatást kell létrehozni 8 osztályos általános iskolával, valamint ingyenes tanszerekkel és tankönyvekkel, a közüzemektől meg kell követelni, hogy lássák el magukat, de a lakosság kárára hasznot nem húzhatnak. Biztosítani kell a jó és olcsó közlekedést, gyorsvasut, pontosabban földalatti vasut felépítésével, végül biztosítani kell, hogy a községi alkalmazottak munkafeltételei ne maradjanak el a magángazdaság munkafeltételei mögött.

A Szociáldemokrata Párt Fővárosi Frakciója - a szerinte nem megfelelő adópolitika miatt - új adórendszert akart bevezetni. Követelte, hogy vessenek ki luxus adókat pl. a telekérték emelkedésre, az autóra, az éttermekre, a háztartási alkalmazottak után stb., amely adók progresszívek lennének. Ezt a követelésüket összekötötték a fővárosi autonómia kiszélesítésével, mert - véleményük szerint - ez a demokrácia alapelve. Ugyanis megengedhetetlennek tartották azt, hogy a kormányzat beleszólhasson a főváros ügyeibe akár gazdasági, akár társadalmi vonatkozásban.

Az autonómia kérdésében messzemenő támogatást kaptak az új fővárosi törvény előkészítésére kiküldött bizottságtól, amelyet a közgyűlés 1946 májusában küldött ki. A bizottságban a frakció részéről dr. Révész Mihály és dr. Farkas Zoltán vett részt. Egyébként 11 tagból állt. A bizottság fokozottan érvényesíttetni akarta a fővárosnak a kormánytól való függetlenségét, idézem: "A főváros közigazgatásába állami szervet beiktatni nem lehet." Ugyancsak ezt a célt szolgálták azok a határozatok is, miszerint annak ellenére, hogy a főváros közigazgatása a Kormányhatóság felügyelete alatt áll, határozatai ellen panasszal lehet fordulni a Közigazgatási Birósághoz; hogy a költségvetést a belügyminiszter csak az egyensúly szempontjából vizsgálhatja és ez ellen szintén fellebbezéssel lehet élni; hogy a kormány a képviselő testületet nem oszthatja fel. Hasonlóan egyetértés alakult ki a frakció és a bizottság között még egy sor más kérdésben is. Elég itt utalni pl. a községi üzemek önfenntartó jellegére, a főpolgármesteri állás megszüntetésére.

A törvénytervezet előkészítésénél a Szociáldemokrata Párt még felvetette, hogy szükség lenne a főváros számára külföldi kölcsön felvételére. A kölcsön összegét kb. 50 ezer dollárban állapították meg, amelyet az Egyesült Államoktól, Svájctól vagy Svédországtól vennének fel.

A Fővárosi Frakció programjának teljesítése érdekében saját kebeléből hét munkaközösséget hozott létre a munka különböző irányzataira. A munkaközösségek 1947-re elkészítették a Szociáldemokrata Párt új községpolitikai programját, amely az előzővel szemben nem 11, hanem 12 fejezetet tartalmazott és néhány pontban eltért tőle. Így részletesen foglalkozott a főváros pénzügyeivel, és fokozottabb pénzügyi önállóságra törekedett, amit bizonyít, hogy a főváros által kezelt állami adókból is legalább 25 %-ban kívánt részesedni. Ezenkívül állást foglalt, hogy bizonyos adók, pl. a házadó, a községi fogyasztási adó, a városi vám stb. a fővárost önállóan illessék meg, az államtól teljesen függetlenül. A program a községi élet egyéb területein is nagyobb autonómiát követelt, mint eddig volt. A Szociáldemokrata Párt az autonómia erőteljes követelésével szinte szembe akarta állítani a várost az állammal, és a városi közigazgatásban való vezető szerep megszerzésével és ezzel együtt politikai irányvonalának elfogadtatásával be akarta bizonyítani általános politikájának helyességét. Ez a koncepció a felszabadulás előtt helyes volt, mert így legalább az ország egyes helyein, de elsősorban Budapesten el lehetett érni bizonyos eredményeket, de a felszabadulás után már egyértelműen helytelen, éppen az egységes politikai irány és az ország egységének megbontása miatt.

Ugyancsak különbség a két program között, hogy az utóbbi külön fejezetet szentelt a közlekedésnek. És ez már önmagában cáfolata a tegnapi hozzászóló Nagy Ervin elvtárs állításának, mert nem fogadható el az, hogy a közlekedés fejlesztése 40 évig stagnált. Az, hogy a közlekedés jelentős fejlesztésének anyagi feltételei ekkor nem voltak meg, más lapra tartozik, de a terve igenis felvetődött. A program ugyanis követelte a munkáslakta peremkerületek és környéki városok bekapcsolását a városi közlekedésbe, valamint a földalatti gyorsvasut mielőbbi megépítését a Keleti pályaudvarról a Széll Kálmán térig, a mai Moszkva térig, ami tulajdonképpen a mostani metrónak az elődje lett volna. Ez a program nagyobb teret biztosított a közművelődési politika taglalására, és tervbe vette a Fővárosi Könyvtár, a Népművelési Központ fejlesztését, és kerületi kulturházak létesítését. A program fontos követelése, hogy a közigazgatási állásokat megfelelő szakképzettség nélkül is be lehessen tölteni, ha az érdekeltek addigi politikai szereplésük alapján ezen állások betöltésére rátermettséget szereztek. Ezzel azt igyekeztek elérni, hogy a nép jobban részt tudjon venni a közigazgatásban, és a politikailag nem megfelelő embereket kirekeszthessék onnan.

A programhoz hasonló elképzeléseket tartalmazott a frakció által elkészített fővárosi hároméves terv is, amely három év alatt 718 millió forint beruházást írt elő a programokban ábrázolt területekre.

A frakció tagjai a községpolitikai célokért, ill. a program különböző pontjainak elfogadtatásáért 1945 augusztusa és 1947 augusztusa között a közgyűlésben több hozzászólást tartottak. Benyújtottak 41 önálló indítványt és 15 interpellációt. Indítványozták pl., hogy a főváros lakosai által befizetett közmunkaváltság teljes egészében a fővárost illesse meg; hogy a munkanélküliség csökkentése érdekében szélesítsék az építőipar tevékenységét és vegyenek irányt a kislakások építésére, hogy csökkentsék a lakbéreket stb. Interpelláltak pl. a közlekedés megjavítása, a tejjelátás megfelelő biztosítása, az üzérkedések megszüntetése miatt.

A Fővárosi Frakció munkája során szoros kapcsolatot tartott fenn a főváros minden közigazgatási szervével, intézményével, üzemével. Ezekbe a szervekbe, intézményekbe, üzemekbe mindenhol delegálta a párt tagjait, a pártközi értekezletek határozatainak megfelelően. Az így delegáltak számára időközönként értekezleteket hívott össze, amelyeken a frakció tagjai beszámoltak a Városházán folyó munkáról. Meghallgatták az érdekelteket is, hogy a saját területükön milyen problémák, panaszok vannak. Ezekután megbeszéltek az irányvonalat, amelyet a frakció a következőkben képviselni fog a közgyűlésben. Együttel megállapodtak abban is, hogy hol, milyen tisztséget fog a Párt magának követelni.

Hasonló céllal rendezett ún. községpolitikai pártnapokat a frakció a kerületi pártszervezetek részére. A pártnapi előadók tapasztalataikról jelentést küldtek a Frakció Intézőbizottságának, amely azután megtárgyalta a felmerült kérdéseket és esetleg indítvány vagy interpelláció formájában a közgyűlés elé vitte.

A frakció és a pártszervezetek kapcsolata szoros volt, amennyiben a frakció titkárságának felkérésére a helyi titkárok beküldtek jelentést a pártnapról, hogy milyen volt az előadó, az előadás, milyen problémák merültek fel és kerültek napirendre.

A frakció és a helyi pártszervezetek kapcsolatának állandósítása érdekében a Frakció Intézőbizottsága 1946 őszén elhatározta, hogy állandó kontaktust létesít a Fővárosi Titkársággal, és annak képviselőit ezentul minden frakció-ülésre meghívja. A javaslatot a Fővárosi Titkárság elfogadta. Közösen állapodtak meg abban, hogy a továbbiakban a kerületi pártszervezetek a helyi várospolitikáról értesítik a frakciót, de a helyi ügyeket maguk intézik majd el. Ez alól kivételt képeznek a személyi és közérdekű jellegű kérdések, nevezetesen a községi üzemek, intézmények és városházi ügyosztályok problémái, amelyek ezután is a frakció hatáskörébe tartoznak, bár a frakció ezekben az ügyekben ki fogja kérni a kerületi pártszervezetek írásos ajánlását, és ennek értelmében fog állást foglalni.

A frakció tevékenységéről végezetül elmondhatjuk, hogy alapjában véve helyes volt, célkitűzéseinek többsége a demokratikus átalakulás irányába mutatott. Ugyanakkor nem kétséges, hogy néhány olyan pontot is tartalmazott - gondolok itt elsősorban pl. a fokozott autonómiára -, amelyek - bár a multban pozitívek voltak -, a felszabadulás után már elvesztették haladó jellegüket. Ezeknél a pontoknál a Szociáldemokrata Párt nem tudott, illetőleg nem akart alkalmazkodni a megváltozott viszonyokhoz, mert felülvizsgálatuk és korrigálásuk az esetleges vezető szerep elvesztését eredményezhette volna.

NAGY Lajos:

Ságvári Ágnes gondolatébresztő és az ujkori, legujabbkori várostörténet szempontjából utóőő jelentőségő tanulmányához ill. referátumához szeretnék egy-két megjegyzést hozzáfűzni. Nem olyanként, mint aki a várostörténet ezzel a korszakával behatóan és aktívan foglalkozik, inkább a város korábbi történetének kutatása során szerzett tapasztalataim és a referátum nyomán felmerülő gondolatok alapján.

Lényeges kérdéseket érintett Ságvári Ágnes, és ami engem különösen megragadott és problematikus, nemcsak a város történetének ebben a korszakában, hanem a korábbi korszakaiban is, a tanulmánynak vagy referátumnak a címe: a várospolitika, és az ami többször főlmerült előadásokban, hozzászólásokban, az autonómiának a kérdése (az autonómiát nevezhetjük önkormányzatnak, bár gyakorlatilag van különbség a kettő között). A várospolitikanak és az autonómiának a kérdése szinte össze is kapcsolható egymással. De az, hogy volt-e, vagy mikor volt várospolitika egy városban, és hogy mikor van egy városnak önkor-